

Panikkar: amor i diferència

Enguany és el desè aniversari de la mort de Raimon Panikkar (Barcelona 1918 - Tavertet, Osona, 2010). *Panikkar per Panikkar* (Barcelona: Fragmenta Editorial, 2018) és, com apunta el subtítol, «una antologia elaborada per l'autor» amb textos de diversa procedència. El llibre, profund i incisiu, seria, a més d'un testament intel·lectual, una defensa del pluralisme religiós i del seu diàleg. Aquest és, com diu l'autor repetidament, un problema actual urgent. Sembla com si Raimon Panikkar volgués bastir teòricament les condicions de possibilitat d'aital diàleg interreligiós.

Tot i que mutilarem el text, parlarem breument de tres qüestions molt relacionades i cabdals: del principi d'identitat o l'«ontonomia», de la necessitat del coneixement i de l'amor, i de la noció de pluralisme religiós.

Segons diu Panikkar: «El concepte de l'ontonomia, *nomos tou ontos*, que es refereix al *nomos* interior i constitutiu de cada ésser [...] ens mostra que la realitat és, en darrer terme, una polaritat no dualista i que, per tant, el millor per a cada ésser és la seva integració harmònica en el tot.» Segons ens ensenya l'autor, el principi d'identitat (més oriental) corregeix 'espiritualment' el principi de no contradicció (més occidental). Breument: en virtut del principi de no contradicció, semblaria que, si el cristianisme fos cert, el budisme, per exemple, hauria de ser fals. Però si afirmem (a partir del principi d'identitat: i és que la mística és positivitat i plenitud, i no negativitat) cada religió en si mateixa, sense contraposar-les dialècticament, afirmant merament la seva presència—o més ben dit, la seva copresència integrada—ens adonarem que hi ha un lloc per a cada una de les religions: cadascuna 'és' (en sentit fort). Es tracta d'una intuïció mística que implica una concepció del món integral (a-dualista) i que atorga plenitud i legitimitat espiri-

tual a cada una de les manifestacions del que és sagrat, pròpia d'una mentalitat integral i harmònica, i no competitiva.

A partir d'aquí, caldrà doncs conèixer les altres espiritualitats i religions. Ara bé, «coneixent-les» no n'hi ha prou; i és que la raó està viciada de dialèctica i cerca cada cop síntesis més globals i comprensives. Caldrà conèixer les altres espiritualitats i religions, però sobretot estimar-les; i és que l'amor manté (perquè estima!) la diversitat sense negar-la en síntesis cada cop més elevades. Només l'amor pot dir: ets diferent i, tanmateix, ets igual. L'amor «desactiva la dialèctica» i re-uneix en un mateix pla la diferència.

En resum, tant l'«ontonomia» com l'amor seran dos pilars fonamentals per a una bona convivència entre religions. I és que contra la 'pluralitat' (noció quantitativa) i la 'pluriformitat' (noció qualitativa), només el 'pluralisme' «va un pas més enllà del reconeixement de la diferència (*pluralitat*) i de la varietat (*pluriformitat*). El pluralisme té a veure amb la diversitat radical». Com veiem, doncs, les nocions de 'pluralisme' i de 'diversitat radical' transcendeixen moltes de les categories mentals occidentals. De fet, com reconeixia el mateix Panikkar, es pot ser 100 % cristià, 100 % budista i 100 % hindú. I és que cada religió és una manifestació incommensurable del que és sagrat. —*Xavier Semillas*



Lluís Duch, entre l'absolut i el relatiu

Sortida del laberint: Una trajectòria intel·lectual és el recull de les prestigioses Lliçons Ferrater Móra, organitzades per la Càtedra Ferrater Móra de la Universitat de Girona, que Lluís Duch impartí el 2017 i que ara publica Fragmenta Editorial (2018). Duch (Barcelona 1936 - Montserrat 2018) fou un antropòleg i teòleg català d'envergadura mundial, i també monjo de Montserrat.

El llibre és molt esclaridor de com el pensament tan genuí de l'autor s'anava trenant sincronitzadament amb els esdeveniments històrics que li tocà viure, així com també amb les lectures i les amistats, físiques o intel·lectuals, que anava teixint. Tracta temes centrals, com la coimplicació entre estructura-història, la 'logomítica' o l'home entès com a *homo loquens* i ésser ambigu.

Per estructura, Lluís Duch entén (seguint els conceptes purs kantians) les predeterminacions universals i comunes que ens constitueixen: «El simbòlic, el polític, el religiós, el lingüístic, el lúdic, etc. eren algunes d'aquestes estructures compartides universalment.» Tanmateix, «les estructures o predeterminacions són en si mateixes inaccessibles i indefinibles; les seves històries són exclusivament les històries de les seves determinacions» (només es donen empíricament: altra volta Kant). Aquestes estructures apareixen històricament, «és a dir, en relació amb les determinacions de cada individu i de cada grup humà». D'aquí se segueix que per a l'home no hi ha «cap possibilitat extracultural»: ningú no pot dir «nosaltres som la política, la llengua». Això, que potser podria semblar un joc conceptual tal vegada gratuït, és molt útil per a poder pensar i evitar les confusions entre el que és sagrat o diví i el que és polític o humà. És a dir, l'absolut (estructural) només pot comparèixer relativament, situat en cada present històric i social concret. El perill ens ve quan el concret té pretensions d'universalitat.

Altres qüestions són, així mateix, la 'logomítica' i l'*homo loquens*. En l'home es donen alhora el logos (o raó) i el mite, en què aquest «no es deixa percebre com una clara seqüència lingüística, sinó que existeix en forma de seqüència difusa, implícita, irreversible i creadora de sentit». La raó dona coherència al mite i el mite conté i emmarca la raó.